

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

48

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-83-4

BRNO 2007

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balázs Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Blanka Veselá

Technická redakce
Technical Editors

Dana Gregorová

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz>

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

48, 2007

90270/09

Obrázek na obálce
Cover illustration

Jeskyně Býčí skála. Geometrický vzorec, datovaný do eneolitu.
Býčí skála Cave. A geometric pattern dated to the Aeneolithic.

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-83-4

Copyright © 2007 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Kniha byla vydána s přispěním Akademie věd ČR

Tisk/Print Bekros

Pokyny pro autory na internetové stránce
Instructions to authors on internet pages

<http://www.iabrno.cz>

Výsledky: Humózní vrstva lesní hrabanky zde nasedala na šedivou, archeologicky sterilní hlinu, pravděpodobně demineralizovanou lesní půdu s ojedinělými kamennými bloky, která však nebyla uznána jako podloží vzhledem k možnosti, že se jedná o destrukci hlinité či dřevohlinité stavby. Výkop byl proveden až do hloubky cca 40 cm. Když však nebyla nalezena žádná stopa antropogenního zásahu, byl výzkum ukončen.

Sondáž poskytla dostatek materiálu k datování stop osídlení, jakož i k rozšíření památkové ochrany Ježova hradu na tento prostor. Definitivně byla falzifikována teze o účelu objektu jako obléhacího tábora a potvrzena datace osídlení do konce 13. až počátku 14. století (podrobně se lokalitě věnuje J. Doležal, v tisku). Novým, nikoli však překvapujícím zjištěním je nález keramiky lidu lužických popelnicových polí. Nepodařilo se však zjistit účel ani původ zkoumaných terénních reliktů. Rovněž u opevnění vyvstává možnost jeho pravěkého stáří.

Pavel Moš

Literatura

Hebr, J. 2004: Relikty středověkého opevnění v údolí říčky Okluky (k. ú. Březina, okr. Vyškov), *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově* 1-2/2004, 89–91.

Doležal, J. v tisku 2007: Městisko. Zaniklá městská lokace 13. století u Vícova na Prostějovsku, *Archaeologia historica* 32.

Resumé

Žbánov (cadastral unit Žbánov, military area Březina, Vyškov district). „Městisko.“ 13th/14th century. Settlement.

ŽDÁR NAD SÁZAVOU (okr. Žďár nad Sázavou) Kláster. Středověk a novověk. Kláster. Záchraný výzkum.

V listopadu roku 2005 byly v areálu bývalého rajského dvora a severního křídla křížové chodby cisterciáckého klášte- ra položeny dvě sondy za účelem zjištění průběhu zdi vymezující křížovou chodbu a rajský dvůr. Sondy neprokázaly existenci tohoto zdiva a jen rozhraní zachycených vrstev vyrovnávajících terén naznačují jeho průběh. Odvodňovací kanálek, zachycený jednou sondou, je zřejmě barokního nebo mladšího stáří. Mimo rámec výzkumu byla fotograficky dokumentována severní část portálu mezi jižní boční lodí kostela a původní křížovou chodbou. Bylo zjištěno, že portál se při barokních přestavbách ocitl ve větší hloubce než ve středověku. Cihly použité na vyzdívký jsou tedy starší nebo současně, tedy barokní.

Josef Unger

Resumé

Žďár nad Sázavou (Bez. Žďár nad Sázavou). Kloster. Mittelalter und Neuzeit. Kloster. Rettungsgrabung.

ŽDÁR NAD SÁZAVOU (okr. Žďár nad Sázavou)

„Na Starém městě“, „Klafar“. Vrcholný středověk. Tržní městečko. Záchraný výzkum.

Sezona 2006 byla naplánována jako závěrečná etapa dlouholetého archeologického výzkumu středověkého městečka (Richter 1975; Geisler – Zatloukal 1999; Geisler 2005; Geisler 2006), založeného těsně po roce 1252. Jejím cílem bylo propojit všechny dosud zkoumané plochy do jednoho celku a získat tím kompletní půdorys souvisle osídleného areálu.

Archeologický výzkum byl zahájen dne 26 června a ukončen 14. září 2006. Pro jeho účely byla odhumusována nejprve plocha 110 × 70 m. Její vytyčení určily především poznatky získané v roce 1997, kdy směrem k jihu navazující osídlená plocha byla poměrně ostře omezena na cca sedmdesát metrů široký pás podél úvozové cesty, dále vlastnické vztahy k dotčeným pozemkům a finanční a kapacitní možnosti jak města Žďáru nad Sázavou, tak ÚAPP Brno. K odkrytí části plochy pod dráty elektrického vedení musel být z bezpečnostních důvodů použit buldozer, což do určité, ne však podstatné míry ovlivnilo kvalitu výzkumu. I extrémně suché počasí ztížilo především vyhledávání jednotlivých kulových jamek.

Obr. 165. Žďár nad Sázavou, „Na Starém městě“. Těžba výplně studny.

Žďár nad Sázavou, Flur „Na Starém městě“. Grabung des Brunnensausfüllung.

V průběhu sezony bylo odkryto, dokumentováno a geodeticky zaměřeno celkem 123 zahloubených středověkých objektů, z toho 93 kulových jamek. Především se podařilo dokončit průzkum „usedlosti“ spojené s kamenickou dílnou (zjištěnou v roce 2005), užívanou pravděpodobně rodinou mistra Ekwarda, jehož syn Jindřich dokončil v roce 1300 letopisné dílo *Cronica domus Sarensis*. Kromě již dříve zjištěného suterénního objektu ji tvořila další částečně zahloubená prostora se vstupním koridorem (K 1521) a patrně k ní náležela i čtvercová jímka (cisterna?) hluboká 2,2 m (K 1522) a oválná, v otevřeném prostoru situovaná pec (K 1548), obsahující fragmenty kuchyňské keramiky. Zástavbu usedlosti doplňovalo několik lehkých nadzemních objektů, z nichž se zachovaly pouze jamky po kulové konstrukci.

Určitým překvapením byla kumulace zahloubených objektů na severozápadním okraji zkoumané plochy, kde jsme podle výsledků z minulého roku očekávali již postupné vyznívání intenzivního osídlení. Navíc podle četných nálezů železářských strusek zde mohla být provozována činnost spojená s výrobou či zpracováním železa, která se podle dosavadních poznatků koncentrovala především v opačné, jihovýchodní části městečka. Dalšímu rozšíření plochy v tomto prostoru však bránil majitel zemědělsky využívaných pozemků.

Naopak se potvrdil předpoklad, že osídlení je limitováno zhruba sedmdesátimetrovou vzdáleností od úvozu. Skutečně se za touto pomyslnou hranicí již archeologické objekty téměř nevyskytovaly, respektive neobsahovaly žádný archeologický materiál. Výjimku představoval prostor v jihozápadní části plochy. Zde se koncentrovalo několik jam s výraznými stopami žáru, projevujícím se jednak částečně propálenou a popelovitou výplní, jednak i propálenými skvrnami ve dně (K 1572, 1573). Nebyl zde však nalezen žádný odpad umožňující blíže specifikovat jejich funkci. Ve stejném místě se vyskytovala i jáma (K 1571), téměř celá vyplněná kamennými odštěpkami různých velikostí, nepochybně vzniklými při hrubém opracování kamenných bloků, což by mohlo naznačovat přítomnost dalšího centra kamenické produkce. Zde také začínal žlábek (K 1574), dlouhý přibližně 30 m, směřující směrem k západu. Jeho sledování nás zavedlo k objektu K 1579, neobyčejně dobře zachované peci, původně zaklenuté kamennou klenbou. Ta byla sice již destruována, zato zůstalo v neporušeném stavu vlastní topeniště, tvořené kamennými bloky a deskami o rozměrech až 0,8 × 0,4 × 0,2 m. Ve výplni pece, stejně jako v předpeční jámě se kromě drobných zlomků keramiky nedochovaly žádné nálezy upřeshňující její funkci. Velké množství mikroskopických „okují“, zjišťovaných v prostoru pece detektorem kovů, nasvědčuje tomu, že se mohlo jednat o kovářskou výheň, což by ostatně korespondovalo s dosud zjištěnými poznatky o rozmístění těchto typů zařízení na lokalitě.

Mnohaletý výzkum si ponechával největší překvapení až na samý závěr. Byl jím nepravidelně kruhový objekt K 1570 o průměru přibližně 6 m, na povrchu se nijak nelišící od ostatních. Jeho světle hnědá výplň přecházela v hloubce mezi 1 až 1,5 m v kamenný zával, stejný jako u jiných rozměrných a obdobně hlubokých objektů. Zával tvořily hlavně neopracované kameny, vyskytlo se však mezi nimi i jedno klební žebro a především polotovar stavebního článku, který umožňuje detailní studium pracovního postupu, který na již dohotovených člancích nelze sledovat. Pro odstranění závalu bylo užito stavební mechanizace a při dalším strojním prohlubování jámy se v hloubce 5 m objevila hladina spodní vody a trámy sloužící původně jako výdřeva. V tomto okamžiku bylo další prohlubování strojem zastaveno, protože bylo nepochybné, že jsme zde narazili na studnu, jejíž průzkum

může přinést kvalitativně zcela nové informace. Strojem byla pouze vysvahována horní partie studny a vytvořena přístupová rampa, aby vzniklo bezpečné pracoviště (obr. 165). Další práce pak již probíhaly výhradně ručně, až do celkové hloubky 9,8 m. V této hloubce byly další práce z bezpečnostních důvodů zastaveny, protože hrozilo řícení a vypadávání materiálu jednak z porušeného kamenného roubení nalezeného v hloubce 7,6 až 8,6 m, jednak z kaveren v místy značně nesoudržném skalním podloží, do kterého byla studna vyhloubena. V dosažené hloubce bylo možné zarazit do dna ještě 1,2 m sondážní tyčce, nebylo však zcela jasné, zda tyč procházela pouze výplní studny nebo i částečně nepříliš kompaktním podložím. Studna byla zjevně nejméně jednou prohlubována, buď v závislosti na kolísání hladiny vody nebo kvůli měnícímu se počtu obyvatel, a několikrát upravována dřevěným a kamenným roubením. Z bahnité výplně se podařilo získat celkem čtyři celé keramické tvary, především dvě konvice s třmenovým uchem, vedeným přes okraj a s trubkovitou výlevkou, a několik stovek keramických zlomků převážně z obdobných konvic a džbánů. Pouze v trvalc zavodněném prostředí se mohly dochovat předměty z organických materiálů, jako dřevěné segmenty, ze kterých byla sestavována vědra a misky, kožené řemínky, provazy a další předměty.

Závěrem lze konstatovat, že sezonou 2006 byla zřejmě ukončena hlavní etapa archeologického průzkumu středověkého městečka, prováděná velkými plošnými odkryvy. Za definitivně uzavřený však výzkum považovat nelze. Měl by se však do budoucna spíše orientovat na prostory vytipované geofyzikálním průzkumem, respektive na sledování probíhajících zemních prací na stavbách inženýrských sítí, komunikační apod.

Martha Geisler

Literatura

- Geisler, M. 2005: Žďár nad Sázavou (okr. Žďár nad Sázavou), *Přehled výzkumů* 46, 321–322.
- Geisler, M. 2006: Žďár nad Sázavou (okr. Žďár nad Sázavou), *Přehled výzkumů* 47, 294–225.
- Geisler, M., Zatloukal, R. 1999: Žďár nad Sázavou (okr. Žďár nad Sázavou), *Přehled výzkumů* 1997–1998, 383–386.
- Richter, M. 1975: *Archeologický výzkum a otázky nejstarší sídlištní topografie Žďáru nad Sázavou*, Dějiny města Žďáru nad Sázavou III.

Resumé

Žďár nad Sázavou (Bez. Žďár nad Sázavou) „Na Starém městě“, „Klafar“. Hochmittelalter (13. Jh.). Marktflücken. Rettungsgrabung.